

BÚCSÚ RÁZSÓ GYULÁTÓL

Nehéz egy barátról elhinni, hogy nincs többé. Süket a telefonom. Mérközések után nem tudja egekbe emelni – vagy alkalmasint pokolra küldeni – elsősorban hön szeretett újpesti játékosait. Talán a futball volt az egyetlen, ami kihozta sodrából ezt a végtelenül nyugodt, kiegyensúlyozott, mindenkivel szemben udvarias, a jó modorra sokat adó embert. Választékos beszéde nem tűrte az illetlen, közönséges kifejezéseket. Nem csak barátai és munkatársai szerették, széles ismeretségi köre is kedvelte, tudását nagyra becsülte. Elismert alakja volt a történész szakmának, úrt hagyott maga után.

Rázsó Gyula 1953-ban került a Hadtörténeti Intézet és Múzeumba, ahol egy életre eljegyezte magát a történelemmel, s különösképpen annak hadtörténeti ágával. A középkor kutatója lett. Munkáját hazai és olaszországi levéltárakra is kiterjedő kutatásaival alapozta meg. Kandidátusi disszertációjával – A zsoldosintézmény története Magyarországon a XIV. és XV. században –, a zsoldosságról írt tanulmányaival, vitacikkeivel, konferenciákon tartott előadásaival mindmáig hatóan megalapozta a kérdés magyar kutatását. Tevélegesen vett részt a Mátyástól Mohácsig terjedő időszak történetének vitáiban is. Nem feledkezhetünk meg 1987-ben kiadott könyvéről a Lovagkor csatáiról. Ez az érdekesítő könyv élményt jelent a témával ismerkedni akarók számára Óriási anyagismerete és szaktudása mellett a szerző kitűnő stílusát is bizonyítja. Sajnálhatjuk, hogy nem követték a magyar középkorral foglalkozó további munkái.

Rendkívüli szaktudása a történelem egészére kiterjedt. Ritkán tévedett a történeti események, személyiségek és időpontok felidőzésében. Kollégái kérésére és bámulatára bármikor felsorolta a francia, Habsburg vagy más uralkodóházak tagjait, regnálásuk pontos időpontjának megjelölésével, de akkor sem jött zavarba, ha a második világháború Wehrmacht-tábornokai iránt érdeklődött valaki.

Nem tartom szükségesnek Rázsó Gyula tanulmányai, előadásai hosszú sorának felsorolását, melyek a Mohácstól a második világháborúig terjedően bizonyítják széles körű érdeklődését és tudását. Természetesen részt vett nagy összefoglaló művek – a magyar hadtörténet – őt érintő részeinek megírásában is. Sajnálatos, hogy 1971-ben a bezúzás sorsára jutott a lovagkor csatáihoz hasonló kitűnő stílusban megírt, népszerűsége számot tartó könyve, a Nagy hadvezérek. A cenzúra nem tartotta elfogadhatónak Zsukov és Rommel párhuzamba állítását. Működésének utolsó esztendeiben figyelme kiterjedt korrunk biztonságpolitikai kérdéseire is.

Lelkes ismeretterjesztő is volt. Sohasem jött zavarba, bármiről, bárhol és bárkinek tudott előadást rögtönözni, rádió- és TV-szerepléseire oda kellett figyelni. Mindig új nézőpontból, új történeti adalékokkal közelítette meg a témáit. Ide sorolhatók több éven át a középkorról tartott egyetemi órái. Fizetett érte, hogy taníthasson, hiszen az említésre sem érdemes tiszteletdíj még a taxiköltséget sem fedezte lakásától az egyetemig. Rossz lábával az egyetemet másként aligha tudta volna megközelíteni.

Habár sohasem említette, élete váratlan és kétségkívül kiemelkedő eseménye volt, hogy 1990 augusztusától kinevezték a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatójává, melyet több mint három évig vezetett. Csak nagy nehézségek árán tudnám felsorolni mindazon tisztségeket, melyek mind a nyakába zúdultak. Többek között a Honvédelmi Minisztérium Tanácsadó Testületének, valamint Tudományos Tanácsának elnöke lett.

Élvezte, hogy odafigyelnek rá. Bővíteni és erősíteni igyekezett az intézmény kapcsolatrendszerét a hazai társintézményekkel, elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia tudományos intézeteivel. Elemében volt. Kiemelt feladatának tekintette az eladdig elszigetelt intézmény német és amerikai kapcsolatainak kiépítését, szorgalmazta az együttműködést, kezdeményezte közös munkák létrehozását. Erősíteni igyekezett a magyar és nemzetközi hadtörténész szervezetek közti kapcsolatokat. Bel- és külföldi konferenciákra járt. Erőt véve mozgását akadályozó betegségén, hosszú és fáradságos külföldi utakra vállalkozott. Mindez egy egészséges ember számára is megerőltető lett volna. Ő azonban nem akarta ezt tudomásul venni. Végül egy súlyos trombózis válságos állapotba sodorta, amiből nehezen tudott kilábalni. Be kellett látnia, az erőltetett menet meghaladta lehetőségeit.

Szeretett jókat enni. Jól ismerte az étlapok fogásait. Élvezettel beszélt egy-egy jó ételről, amit vendéglőben vagy baráti látogatások során ízlelhetett. Emlékezetesek a barátokkal és kollégákkal eltöltött vacsorák és sörözések beszélgetései, amikor a politikától a szakmáig, lett légyen bármiről is szó, a maga sohasem tolakodó módján gyakran vált a társaság központjává. Rendszerint a múlt és jelen dolgairól kifejtett sajátos eszmefuttatásával döbentette meg a társaság őt még kevésbé ismerő tagjait. Somolyogva élvezte a hatást. Csendes, önirónikus, néha fullánkös humora volt. Szívesen együtt derült – sohasem hahotázott – a többiekkel, még ha ő került is az ugratás középpontjába.

Szenvedélyesen kártyázott. Versenyszerűen bridzselt, amíg egyre nehező mozgása meg nem akadályozta ebben is.

Beszélni kell életét harminc éven át végigkísérő betegségéről, mely meghatározta életvitelét, nem különben alkotói tevékenységét is. Barátjaként az 1977-ben bekövetkezett combnyaktörésétől a júliusban bekövetkezett haláláig végigkövethetem újabb törésként súlyosbodó, válságos helyzeteket előidéző betegségét. Nagy önuralommal, panaszkodás nélkül viselte a megpróbáltatásokat. A kilencvenes években állapota megromlott, egyre nehezebben járt, ülni sem tudott sokáig. Lakását csak barátai segítségével tudta elhagyni. Magányát – egyedül élt – az olvasás, a TV futballmeccsei, hosszú telefonbeszélgetések és barátai látogatásai tették elviselhetővé. Szellemileg friss maradt, nem fogott ki rajta a betegség. Vele együtt sokáig reménykedtünk felépülésében, mozgásra biztattuk, holott tudtuk, a betegsége visszafordíthatatlan. Másfél éve hirtelen össze-roppant. Már nem tudott lábra állni, egy honvédségi gyógyintézetbe került. Látogatásaim során, egyre romló állapota ellenére is, hazatéréséről beszélgetünk, biztatni igyekeztem. Mindvégig partnerként viselkedett, holott mindketten tudtuk, hogy nincs visszatérés. Az elkerülhetetlen bekövetkezett, Rázsó Gyula július 19-én, hetvenhét éves korában, elhunyt. Emlékét megőrizzük, mindannyian, akik barátai lehettünk.

Dombrády Lóránd